

ИСТОРИЈА
ИЗДАВАЧ
12125
МАШИНОСТЕРА
ОПШТИНА КОПЛИЦА
УЛИЦА ЦРКВЕ ГОРК
БРОЈ 302

У СТОМЕН СТОГОДИШЊИЦЕ РОЂЕНА

МИТРОДИЈЕ ГОСПОДАРА ЦРНОГОРСКОГА

ПЕТРА И ГИТРОВИЋА — ЊЕГОША

2. (1813—1913)

САСТАВИО

МАРКО ДРАГОВИЋ

МОТО:

Син је саван Отуџастио зукан жарко душом дубок,
Отуџастио има негда као саван свету хранити.
П. П. Њ.

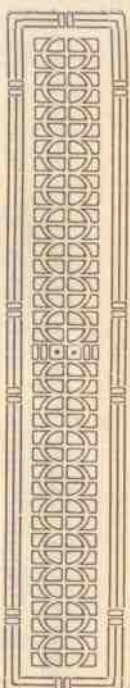
ИЗДАЊЕ

ДВОРСКЕ КЊИЖАРЕ

„ЊЕГОШИ“

В. Н. МАТИНОВИЋА
ЦЕТИЊЕ 1913.

02
D 56 M

ПРЕДГОВОР.

Марко Дамјанов Петровић—Његош по-томак је у правој линији кнеза Рада Шћепчева, рођеног брата владике и господара црногорског Данила Петровића—Његоша. Он се може назвати срећним оцем, у правом и потпуном смислу те ријечи, и то не само као отац четири сина, него и као отац таквих синова који су припадали не само као Петровићи, него и као људи, међу најбраније и највиђеније Црногорце својега времена и по уму, и по храбрости, и по телесној љепоти. Ти су његови синови били:

Петар, доцније митрополит и господар црногорски Петар I, који је због богоугодних дјела, и великих добара народу учинјених, прослављен за светитеља, чије се негљено тијело налази у Ривоту, у цркви цетињског манастира. Особито је славу успомену оставио као *мирогворац*, које је име потпуно заслужио проповиједајући мир, слогу и љубав међу Црногорцима, и мирети

Св. Ђорђија, највећим војничким одликовањем, које се у Русији даје за храброст. Ово је први орден Св. Ђорђа, који се је дао у Црној Гори, а један од првих који се уопће давао изван Русије. После смрти архимандрита Димитрија владика Петар I наименовао је за свога наследника Савовога сина Ђорђа; али се овај није хтио завладјити, него је ступио у руску војничку службу, у једном гардијском пуку, гдје се дослужио до капетанског чина, па се вратио у Црну Гору, гдје је био предједник Сената. После овога владика Петар је наименовао за својега наследника трећег сина Рада, сина Тома Маркова.

Раде Томов родио се 1. јула 1813.) год. у селу Ераковићима, племену Његушима.

У Неки оће да докажу да се родио 1811. године, а међу овима спада и познати наш књижевник др. Лазар Томазовић, који је написао о владичи књигу под називом „Петар II као владика“ која је наштампана на Цетинју, 1896. г.

Ја држим за тачну годину, коју спомиње др. Јован Суботић у „Слову“, које даље приводим, а то за то што се Суботић лично познавао с владиком и можда ту годину лично чуо од њега; јер једва на 20 дана после смрти владичине он је изговорио ону величанствену ријеч на парастосу, државном владичи у Бечу, и у тој ријечи каже, да се владика Петар II родио 1. јула 1813. године

Старао сам се да изведем годину владичиног рођења из путописа знаменитих путника, који су владичу посјетили, али то није било могуће.

Кад је Раду Томову било око десет година узео га је код себе стриц му владика Петар I, код којег је могао и научити и чути и виђети само оно што је добро; а да му је дат добар почетак за даље развијање његових великих способности види се из свега даљег рада његовог; јер оно васпитанье које се даде у дјетињству оставља добре или зле трагове у цијеломе даљем животу. Владика Петар је својему синовцу добио и добре учитеље; али је видно да се на Цетинју не може много научити, па га је послао на Толгу, код Ериег-Новога, где је продужио школовање код савинскога казуфера Јосифа Троповића.

Године 1827 дошао је на Цетинье српски пјесник Симо Милутиновић — Сарајлија. Тада се је већ био повратио на Цетинье и Раде Томов. Као да је сама судбина хријела, да се нађу и здруже два велика ума, два велики генија рода српскога, који ће вјековима свијетлити своје народу, који су толико љубили, као двије најсвијетље луче небеснога сунца. Под угливом генија Милутиновићевог развио се до највећег степена геније

Бијазлогети, који је био на Цетинју 1838. каже да је владика имао око 28 година; а Ебел, који је долазио 1842., каже да му је тек тада било 27 година.

Рада Томова; али неминувано је и на Милутиновића утицао геније Радов, који се и у младаличким годинама јасно покажевао, те се под свјежим и одушевљеним духом младога генија још више развио и Симов геније. Тако су један другога потпуњавали и створили велика дјела.

Године 1830., октобра мјесеца 18 дана, престао се митрополит и господар црногорски Петар I. Наслиједио га је Раде Томов, који је у монаштву био назван Петар. Године 1831. произвео га је за архимандрита Рашко-Призренски митрополит Ананије у Свето Успенском манастиру на Кому, задужбини црногорскога господара Стевана Црнојевића. Као архимандрит владао је Црном Гором до 1833 године, а те године отишао је у Петроград, где је посвећен за архијереја у Казанскоме сабору; а у присуству цара Николе, царске породице и многобројних духовних и свјецких великодостојника. Он је био први митрополит црногорски, који је посвећен у братској нам Русији. То је он, без сумње, учинио по савјету својега великога стрица Петра I, који је и сам желио да буде посвећен у Русији, куда је био и кренуо ради посвећења; али тадашње прилике, а особито сплетке првога доглавника

царице Екатерине II, књаза Потемкина, нијесу дозволиле, да се ова жеља Петра I испуни.

Петар II дочекан је у Петрограду с највећом љубављу и пристојним почастима, почињући од цара, па до највећих духовних и свјецких великаша; а и народ га је свуда најодушевљеније поздрављао не само као духовно лице, него и као господара једне и ако мале, али слободне и независне државе. Милорад Медаковић у својој књизи „Петар Петровић Његош последњи владајући владика црногорски“ (Нови Сад 1882) овако пише о томе, а записао је по причању самога владике:

„Руски великаши неописаном радошћу, и искреном братском љубави, уносише ме у своје богате домове на својим рукама. Таквијех веселијех дана у мом животу више видјет нећу. Ту ти бјеше и од оних Срба, који су се преселили у Русију, из Угарске, за вријеме унијаћења под Маријом Терезом. Међу њима бијаше и бенерала. Не знам или је мене обузимага већа радост, гледајући тако дивне и честите Србе у престолници силнога словенскога царства, или њих који гледаху у мене младога сирака, из сиromaшњијех крша. То бјеху људи живи, ватрени и поносити. Погледа и кретање те

Браће Срба опомињаше ме на старе српске Банове и витезове, у којима ври српска крв и дише успомена славе и величине наше“.

Колико су ови редови важни, да нам преставе сјајан дочек владичину у Петрограду, толико су још важнији, толико су јачи, да нам преставе како се млади господар Црногорски одушевљавао Српством и славном српском прошлостју. То одушевљење није га остављало до смрти. За Српство је живио и Српству је пјевао свуда и на сваком мјесту и спјевао му „Горски Вијенац“ од дивнога цвијећа, које никада увенути неће. И у горњим врстама, као на многа друга мјеста, споминье своје сиротињство у неослобођеном Српском народу. Како тешко а при том и њежно, звучи та ријеч „сироче“. То сиромаштво дивно споминье и у својој високој побожној пјесми „Црногорац к све-могућему Богу“, гдје каже:

„Ја сам пловац без веселах;
мисли су ми бура јака;
са мном чине валовање,
натоне ме напред пливат;
желе што год видијети;
но како ћу водом одит,
кад у руке весла немам,
већ сам дужан стојат тужан,

у смртноме чамцу малом,
на средину океана,
док с' преврати чамец исти
и океан мене прождре!“

Па опет у „Горском Вијенцу“ ће каже:

„Сирак тужни без ниђе никога,
једна сламка међу вихорове“.

Постоји читава литература о животу и раду владике Петра II, и његовим пјесничким радовима, и то како на српском језику; тако и језицима иностранима. Покупити све што се о њему писало била би велика заслуга, и то би се морало учинити.

Ја ћу овдје привести неколико одзива о владичи од најпознатијих путника, који су за вријеме његово долазили у Црну Гору и лично га познавали. Привешћу само одзиве иностранца, а оно што су писали Срби, и у онђе Словени нећу овдје приводити, осим само „Слово“, које је говорио знаменити Србин и српски пјесник, д-р Јован Суботић на парастосу у Бечу, 11. новембра 1851. г.

ОДЗИВИ ИНОСТРАНИХ ПУТНИКА

Први високи гост, који је владика Петра посетио, а и први владалац који је посетио Црну Гору, био је саксонски краљ Фридрих Август, а то је било 1838. године. У пратњи краљевој, између осталих, био је и д-р Бартоломео Бијазолети, члан многих академских друштава. Он је описао путовање краљево по Истрији, Далмацији и Црној Гори. (Штампано у Трсту 1841. године). Између осталог Бијазолети пише о владичи Петру овако:

„Овај младић — владика има око 28 година. Човјек је висок, лијепог стаса, на поглед величанствен, љубазан и уљудан, научен, искусан такође у појезији и већ 1834. штампао је у својој штампарији, на српском језику, своје pjesничко дјело под насловом „Пустинџак цетински“. Он је изгледао много заммишљен, мало збори, вас одан бризи о својој држави и своме наро-

ду. Поред своје снаге и мудрости он прикупља снагу и мудрост свога Сената, особито у пословима од велике важности“.

Године, 1842. посетио је Црну Гору др. Вилхелм Ебел, приватни доцент на универзитету у Кенигсбергу. Написао је опис својега путовања, и бављења у Црној Гори, и наштампao у Кенигсбергу 1842. О владици Петру II пише овако:

„Ја сам био пренеражен његовом сликом. Преставите себи младага човјека, од 27 година, седам стопа висока и јакога са става. Његов поглед, колико сам могао примјетити, био је озбиљан и благ.... На њему је био црвен јелек, по крајевима опшивен златом; на рукама, продјевеним кроз јелек, била је бијела кошуља, од најфинијег платна. Благодарети његовом високом стасу био је импозантан. Преко паса био је стегнут силовом и појасом мрке боје, за којим су биле задрјевене двије леденице и ханџар. Широке гаће модре боје, и доколјенице, по обичају узичом стегнуте око ноге, fine чарапе и црне кожане црвље довршавале су његово одијело.

„Његови пратиоци, и ако нијесу били малога раста, били су много нижи од њега и његова фигура се истицала над сви-

јема њима. Кад је пролазио сви су се дизали са својих мјеста, ако су сјеђели; а ако су радили прекидали су рад и с високопоштовањем скидали капе. Неки су приступали и љубили пружену им руку, или његово одијело. Он је изгледао и књажевски и величанствено. У колико сам га могао пратити очима он је са свијема гостима и са пратњом од сенатора, дворских људи, перјаника и других Црногораца ишао на ливаду, која се је налазила иза гостионице, да присуствује вјежбањима у трчању скакању и бацању камена, која су тамо чинјена“.

Даље Ебел прича, како је владика поградио много путова, саградио магазине за жито, отворио школе и дао различите уредбе Црној Гори, од којих се већ опажају добре последице, али опазите се још више у будуће, па наставља:

„К безграничној љубави спрема своје отачбине и народа, које му не дају никад да буде у миру и спокојству, придружује се у овом, сад већ зрелом мужу и архиепископу, ријетка одрјешитост и крепост с којом он, при својем постојању, настојавању и напрезању у стању је преодолгијевати највећим потешкоћама, које су до тада чиниле препреке за потпуну срећу земље. Надати

се да ће Црна Гора са истим напрезањем, и разумним схваћањем онога што је потребито за њезино благостање, одговорити његовим човјекољубивим намерама“.

Године 1844. посетио је Црну Гору знаменити енглески путник Гарднер Вилкинсон. Опис својега путовања по Дигмацији и Црној Гори наштампан је у Лондону 1848. године. Ово је дјело превео на њемачки језик Вилхелм Адолф Линдау и наштампан га у Лајпцигу 1849. године. При њему је карта тадашње Црне Горе и два портрета владике Петра II: један у владичанском одијелу, а други у свијетском. На глави му је високи кагпак, обложен самуром, са дугачком китом, која се спушта од остраг; јелек, гуњ, џамадан, кошуља и о врату марамница; широке гаће, чарапе, црвље, рукавице; за појасом затакнуте су двије мале пушке и нож, у једној руци дугачка пушка.

О владичи Петру и Црној Гори Вилкинсон пише овако:

„Влада црногорска била је републиканска; али с временом на скупштинама глас владичин добијао је све већу снагу, према ономе колнику је он могао имати при потпуно независном стању. Још више утљива

добило је владика у најновије вријеме; његова воља почела је добијати снагу закона и републиканске основе постале су готово само као спољашња форма. Владика је ујединио у себи власт свјетску и духовну; он је једини владалац земље.

„Салашњи владика ужива велики утљив још и због тога што је добар војник, добар стријелац, који из пушке погађа лимун, бачен у ваздух. К томе долази и његова величанствена спољашњост, што утљива велико поштовање код народа простог и војничког“. Даље описује његову спољашњост: висок, стасит, лијеп и т. д., па описује његово одијело, као што се видјело и код других писаца, па даље продужава:

„Његово понашање изванредно је пријатно, а његов разговор духовит и занимљив. Његова суђења о историји, политици и различним предметима, о којима он радо разговара, показују велики ум, мудрост и преваасходно памћење; а његово одушевљење за отачаством пробудује и удивљење и поштовање према њему. Он је добродушан, гостољубив и учтив; находи задовољство у посјети од странаца, а особито би му мило било да чешће пута Инглезии долазе у његову земљу, која, по његовом

мишљену, има право на нашу пријатељску пажњу због сусједства с Котором и због тога што су нам Црногорци помагали у рату противу Француза у Боки Которској“.

У вријеме владике Петра II писало се противу Црногораца како сијеку турске главе, па их доносе на Цетинње и побадају на кочеве и међу на кулу (табљу) више манастира. Приговарало се и владници како је он то могао допустити, а особито као духовно лице. Вилкинсон узима у заштиту Црногорце и ријечима некога Нјемца, с којим се срио у Далмацији, овако збори о томе: „Зар није било то исто између Инглешке и Шотландије? Зар су она разбојништва Црногораца гора од пограничних сукоба Инглеза и Шотландаца? Много природнија је мрзост између Црногораца и Турака, који су непријатељи њихове вјере и њихове земље, него ли упорна борба у Галији између једноплеменика и једнојерца. Зар стари замици у другим земљама Европе нијесу били свједоци таквијех исто злих догађаја, које видимо сада код овог народа! Ја никако не правдам Црногорце, али они живе још у вијеку мрака, па с тога нешто у њиховим таквим поступцима треба погледати и кроз прсте“.

Вилкинсон споминје и долазак иностранаца у Црну Гору и као врло важно и карактеристично привешћу о томе ово неколико редака:

„Прије посјетио је владику лорд Clares Raget, који је под Котор дошао на сопственом броду. Чуло се да ће доћи принц Георг of Самбриге и владика је јако то жељео; али тога није било и то сигурно због истога разлога, што је било и при посјети саксонскога краља, да не буде то *непријатно Аустрији*; јер би тада црногорски народ добио још више поштовање према владници и постао би гордељив“.

Године 1850 посјетио је Црну Гору Ј. Г. Кодљ, који је описао своје путовање по Истрији, Далмацији и Црној Гори и наштампао у Дрездену 1851.

Ево како он пише о владници Петру II и Црногорцима.

„Још из даљине ми смо угледали „црнога калуђера“, иначе нашега младого, лубазнога владику, који се је с друглијема нама шима сапутницима шетао и ишао нам је у сријетање. На глави му је био клобук од сламе са широким ободом; на њему је било црно одијело од свилене тканине и озгора лаки, такође црни, плашт од свилене; а у рукама је имао дугачак штап

са украсима. У таквом одијелу он није лично толико ни на бискупа, ни на вођу јуначкога племена, колико на млетачког патриција“.

Што се тиче душевних врлина владиних Кобљ се позива на своје предходнике, путнике потврђујући њихове лијепе одлике, а са своје стране додаје: „У његовом присуству одмах се осјећаш да си са својим човјеком и брзо схватиш да имаш посла с човјеком паметним, искусним и изобразљивим“. Даље говори: „Садашњи владика није толико ратоборан, као што су били његови предци. Лично он је ипак јуначан само жели да свуђ међу народима влада мир“.

Кобљ спомиње и кулу, на којој су се турске главе метале, па говори овако:

„Садашњи владика од скоро је склони своје поданике, да се окане тога варварскога обичаја. И то је опет јасан доказ колико умје владика учинити својима ријечима и колико он успијева у својој хуманитарној и реформаторској дјелателности. Сада више не стављају главе на кулу, него их бацају у некакву рупу, која је усред густе горе, и то се чини само са оним главама за које се не зна чије су; а ако се зна владика их

пиље рођацима погинулијех. Него ради он на томе да се сасвијем укине сјечење глава. У опште Црногорци и са заробљеницима сада поступају хумано. Једнога бегла, којег су владци довели, он је отпустио његовом оцу, плативши ономе који га је ухватио. Отац пуштеног заробљеника послао је послије владци коња“.

Врло је важно како Кобљ, а по причању самога владике, говори о односима према Русији и Аустрији. Он пише овако:

„Владика држи слике рускијех царева Петра Великога и Николе I, али ни једне слике аустријскога цара. То ми је дало повола да уђем у питање о одношајима Црне Горе према њезиним сусједима“. Даље наставља по причању владичином:

„Најближи су сусједи од прије били Млечани, које је Црна Гора заглањала од Турака, а и сама за то имала је од њих помоћи; али им вјера не даваше да се сложе између себе и за то Млечани, тек би прошла опасност и нужда, издавали су Црну Гору“.

Њихово мјесто заступила је Аустрија, коју такође дијели вјера од Црне Горе. Осим тога, Црногорци, отиснути од мора, не могу да не пођу к Боки, коју су некад

имали у рукама, а која је данас аустријска. С тога и Аустрија, у мјесто да жели Црној Гори да се увећа и окријепи, гледа да је ослаби и понизи. Са свим су други доношаји са Русијом.“

Кољ у животу Црногора налази исте црте, које су биле код Грка у Хомерово доба и томе сравњењу посветио је неколико страница.

Године 1847. посетио је Црну Гору А. Н. Попов и свој путопис наштампав у Петрограду 1847. Он доста пише о Црној Гори и владици Петру; али ја ћу привести само једну слику из њиховог заједничког путовања од Дубровника до Котора; јер та слика дивно саодговара и данашњем времену. Попов пише:

„Сви путници били су на крову лађе, али стојали су мирно, и не грајаху као прије. Присуство црногорскога владике успоставило је ред. Он сједијаше замишљен, опколjen Црногорцима, који су пушили своје чибукке, и не обраћаху никакве пажње на друге путнике. Аустријанци гледали су прилику, да се могу разговарати с владиком; а тројица арбанаса, наслонивши се на гвоздену оградлу, све су гледали владиклу. Прије су ови највише чинили ларму, то су били

Скадрани, који су послом били у Тријешћу и сада се враћали кући; али сада су се и они умирлили. Један, припазивши пријатељско држање владичино према мене, дође код мене и рече:

„Замолли господара, да нам допусти да му пољубимо руку“.

— „Али ви сте латини, а он православни бискуп“ одговорим ја.

— „Ми смо комшије и поштујемо га“, одговори арбанас.

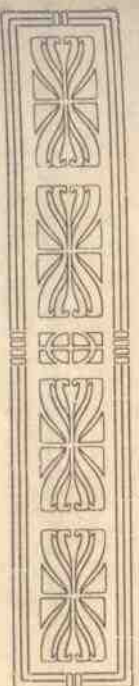
— „Али ви сте с њима непријатељи“.

— „Па што је то? Он је јунак и добар човјек“.

— „Ја сам саопштио владици њихову молбу и он им испуни жељу.“¹⁾

¹⁾ Највише од овога што су писали инострани путници о владици Петру II привео сам по преводу П. А. Ровинскога, наштампаном у четинском „Књижевном Листу“ за годину 1902. свеска III, IV, V, VI, IX и X. Службо сам се истим редом како је код њега уређено, и везом ријечи како је код њега везано. Ровински је велику заслугу учинио овим радом, као и многим другим о Црној Гори, те нас је на српском језику упознао с оним што су инострани писали о великом владци и господару црногорском. Пошто је „Књижевни Лист“ мало доступан широј публици ја пренесох све ово у овоме раду, који је намијењен широкој публици; а при том изоставио сам из рада Ровинскога готово све оно што се не односи лично на владиклу.

II.

С Л О В О

ЊЕГОВОМ ПРЕОСВЕЩЕНСТВУ

УТОКОЈЕНОМ ВЛАДИЦИ

ПЕТРУ II ПЕТРОВИЋУ — ЊЕГОШУ

свијетлом господару Црне Горе и Брда

О ПАРАСТОСУ

КОЈИ ЈЕ НЕЗАБОРАВЉЕНОМ СВОМ ПРИЛАТЕЉУ ДРЖАТИ ДАО

ЊЕГОВА СВЕГЛОСТ

КЊАЗ МИХАИЛО М. ОБРЕНОВИЋ

у Бечу на Св. краља Дејанског 11. новембра 1851.

ДРЖАНО

ЈОВАНОМ СВОТИЋЕМ¹⁾

Дакле Петар, владатељ Црне Горе,
умрвљо! Оно јуначко тијело, које се за сто-
љећа створено чинљело, у земљу паде! Оно
красно тијело, које је створитељ у часу осо-
бите милости за узор љепоте свијету пред-
ставио, труне!

Тако је! Од смрти не одбрани ни гос-
подство, ни сила. Од ње не одтупи ни кра-

¹⁾ Сопћанам без икакве намјене у језику и склопу
реченица.

сота ни младост. Ко се родио мора умријети!
 Страшна мисао! Јеси ли у најважнијем
 дјелу, од кога срећа милиона зависи, које
 читавом столећу темељ полагае: нијеси од
 смрти сигуран. У сред посла зашупшти њена
 све једном мјером подсецајућа коса и ти,
 радост садашњости и надежда будућности,
 падаш равно оном цвијету на ливади, који
 коса покоси! Тако је клонуо, грдна рана
 наша, војвода Стеван Витез у сред поди-
 зања војводовине Србије!

Јеси ли други Краљевић Марко; стрепе
 ли пред тобом земље и градови; стоје ли
 око тебе стотине хиљада најизбранијих ју-
 нака, готових на миг твој у ватру и у воду
 скочити, и за тебе до једнога изгинути: нијеси
 од смрти сигуран. С главе на главу корача она
 нечујним кораком и кад на твоју стигне ти,
 страх и ужас свијета, падаш као што је Ду-
 шан пао без душе у наручја својих јунака:

Јеси ли свештеник истине; узлеће ли
 мисао твоја у недокучне другом уму висине
 причина; спушта ли се мисао твоја у недо-
 зорне другом оку дубљине суштества: ти
 нијеси од смрти сигуран. Ледени свој прст
 метне она на уста твоја и ова на свагда
 онијеме, као што су онијемгла медоточна
 уста Доситијева!

Или си дане твоје светој љепоти по-
 светио, гледи ли око твоје лик небесне Ура-
 није; слуша ли ухо твоје глас сфера: ни-
 јеси од смрти сигуран. На једаред стане
 пред очи твоје њен окостник, на једаред
 чује ухо твоје клопот њених костију, срце
 теби стане и ти лежиш у земљу, као што
 је легао и Мушицки!

Силна је смрт и страшна је смрт; али
 и она има побједитеља! Велика и славна
 дјела не даду човјеку са свијем умријети;
 у великим и славним дјелима живи човјек
 и после смрти!

"Свак је рођен, да по једном умре;
 част и брукa живе довијека."

Дијено је ову мисао у тијело увио на-
 родни наш пјесник, увјеравајући нас да се
 највећи јунак народа нашег, Краљевић Мар-
 ко, некуд у неприступне пећине скрио и
 тамо спава.

Смрт великог човјека заиста и није друго
 него дугачак, дугачак сан!

*Није нам могла судбина силнију обра-
 зац поразителности, и сјајнију прилику не-
 моћи смрти представити, него у смрти
 владице Петра, славног владатеља јуначке
 Црне Горе.*

Оснивајући будућност свога народа као војвода Стеван; силян и красан тијелом као Душан и окружен Јунацима, који су стотине хиљада буге Малесије побјеђивати научили; учитељ свога народа као Доситије; пресник као Мушицки; и опет паде, паде у најбољем цвијету свом.

Али исто тако као Душан и Доситије, као Стеван Витез и Мушицки живи, и живјеће он и после је смрти. Као Краљевић Марко отишао је и он некуда у неприступне пећине помне своје Црне Горе и легао је спавати.

Тужни овај парастос, који великом свом пријатељу свијетли и духом њему сродни муж даје, први је знак у ком се нови овај живот његов појављује. Стотине миља стављају Црну Гору од Беча; тијело његово већ се у црној земљи одмара, пак ево данас у Бечу даје се њему, ако и тужно, торжество, не од оца, не од брата, не од сродника; него од оних који су га у свом вијеку само један или други пут видјели, само један или други пут говорили, а многи га ни познавали нијесу. Многи ће га данас тек, а многи боље, него док је жив био упознати.

Утјешително је за човјека кад види, да има начина, којим се даје и сама смрт по-

бједити. Благодјетелна мисао ова уздигла је многе племенитије духове и навела их је да почине дјела, којима се свијет диви и чуди. Сјајна звијезда ова, која к себи људе као свијећа лептирице неизразном и непреодољном силом привлачи, зове се *Бесмртност*. По њој је и упокојени Владика Петар живот свој управљао; она му је жар и силу улила, која нас у његовим бесмртним дјелима усхићава!

Живот великог човјека има за људе особиту дражест. Не зна се или им је већа сласт што у њему природу своју до духовне висине узнесену виде, или што их из бесмртних створова вјечна Истина и Дрепота овјејава, или што им се пред око духа непрегледни овај ланац великих и благодатних шведства ставља, који из таквог живота за људство истичу!

А упокојени владика Петар био је један од најзнатнијих, од највећих мужева народа српског. „И заиста“, вели један Нијемац, „ја мислим да се овај владика великим човјеком назвати може“.

Петар Петровић Његош родио се о Врачеву дне (1 јулија) 1813 год. Равно као да је хтјела судба тим назначити, да га за внача државног живота у Црној Гори одредила.

Ништа на овом свијету без вишег опре-
дјелена не бива. То се и код упокојеног
владике Петра показало. Св. Петар, који
је пред њим Црном Гором владао, имао је
три брата: Стевана, од себе старијег, и Саву
и Тома млађе. Сваки од ових имао је си-
нова. Раде, син Томов, показивао је од прве
своје младости изванредне дарове природе:

„Тек соколу прво перје никне,

Он не може више мировати,

Нето своје размеће гњијездо,

Грабећ стамку једну и по једну;

С њом пут неба бјежи цијучући“.

Свети Петар примјетио је добро из-
ванредни дух младота свога синовца, али
прво што је он био стар, а дијете превећ
младо; а друго што се по светој својој ми-
сли бојао, да старијем на жао не учини,
ако млађега за нашљедника узме, изабере
најпријед Димитрија, синовца од најстари-
јега својега брата Стевана, и назначи га
себи за нашљедника. Али је промисао Петра
за владатеља Црне Горе определијелио био
и Димитрије је умрво. Још је живио Св.
Петар кад му се синовац и назначени на-
шљедник архимандрит Димитрије престава.
Добри владика узме сад Ђорђа, синовца
од брата Саве, и пошаље га у Русију, да се

тамо изобрази, и њему за нашљедника при-
прави. Али је промисао Петра за владатеља
Црне Горе определијелио био и Ђорђе му је
морао уступити. Ђорђе добије тако ватрену
наклоност к војеном животу, да се ни по
што није могао склонити на то, да се за-
каљућери. Али владатељ Црне Горе мора
бити владика и Ђорђе са своје стране ре-
зигнира! Стане у руску војену службу и
остане у њој 11 година. Сад свети владика
с лаким срцем престол остави ономе, ком
та је очевидно сам виши промисао опреде-
јелио, и даде му свој благослов и своје име;
јер упокојени владика није се прије тога
звао Петар, него Раде и тек му је умирући
велики Црне Горе обранитељ то име дао,
— знак да је проницателним својим духом
предвидио, да ће му име на овом дјетету
још више славе и свјетлости добити.

Послије смрти стрица свога оде Петар
у Петроград и тамо се завладичи.... Петар
II имао је срећу да је, кад су га за владика
посвећивали, цијела царска породица при-
суствовала. Младићу дакле, који је позван
био да од 17 година влада над најсвобод-
нијом земљом у Јевропи у руке прими, по-
казала се тако у почетку срећа наклоностија
нето његовом великом стрицу; а срећа у

колико је велико добро код приватнога чо-вјека, у толико је бесконечно много веће добро код владатеља. Његова срећа постаје срећом земље, којом он управља.

Кад млади владика из велике Русије у малу своју Црну Гору дође види да га она судбина, која га је на престол довела, није на мекан душек посалила, него на тврду, од камена црногорског исјечену столицу; да га она није подигла да се одмара, него да ради; да га није узвисила да њему, него да народу служи.

Крзави бојеви, у којима су се непре-стано Црногорци са Турцима налазили, начинили су истина из слободних обитатеља Црне Горе јунаке душманину страшне; али њихов душманин био је сваки, који их уври-једи, па му и рођени брат био.

Сјајне побједи, које су они над 30.000 војске Бушатлијине (1796.); над 40.000 војске коју је Ђећаја везира босанског на њих водио (1750.); над Арслан пашиних 60.000 (1613.); над Ахмет пашиних 60.000 (1712.) и над војском три везира од 120.000 (1768.), сачувале су слободу њине преко света љуб-љене Црне Горе; али су слободу ову до самовољства свакога силовитијег главара и племена усхитили.

Стародревни обичај крвне освете није нишдије тако бијеснити могао као код сло-бодних, поноситих, јуначких и силовитих синова Црне Горе.¹⁾

Прва стена, која се се оку наследника Св. Петра преставила показала му је за-так, који ријешити мора. Овај владатељ од 17 година имао је земљу укротити, закон у живот увести и од скупа слободних гор-ских обитатеља слободну земљу начинити....

Прије свега постарао се врховну власт једном, цијелом и нераздјеленом, учинити и за то је морало достојанство губернатора престати. И тек онда кад је врховну власт пуну у руке узео; кад није имао никога крај себе, који би му могао сметати, могао је велико своје дјело започети; онда се мо-гао надати да ће га свршити.

Јак закон без јаког управитеља ни по-мислити се не да. За то млади владика распусти старо управитељство Св. Петра и састави ново под именом Сената. Сенат је имао бити представник народа за то је у њега за Црну Гору осам, а за Брда четири сенатора позвао.... Да Сенат не постане сјенка морало се све што он изрекне извр-

¹⁾ Један одломак који се односи на доба владња владике Петра I изостављам.

шити, а то се није смјело на вољу народу оставити хоће ли то да учини, или неће. За то је 40 перјаника установио, који су својом силом гласу Сената потпуно тек важност давали.

У провинцијама одузме власт природним племена главарима и постави 14 капетана, и сваком даде гвардију по 7—10 људи. Кад је овако себи органе створио онда је рекао: „Ово је закон, овако мора бити“. И тако је и било, као да је свето. И он доживи ту радост, да је по оној земљи, по којој прије њега рођени њен син слободно пролазити није смио, ма који туђин у подне, у поноћи посред шума, крај најдубљих провагија, као ма у којој од најуређенијих јевропских држава, ходити могао. Законом својом строгошћу догјерао је догте, да су га се они јунаци, који пјевајући пред непријатељске пушке иду, који жале кад је коме суђено у кревету од болести и старости умријети, као грома бојали. За 20 година своје владе уселио је он страх од закона на толико у срца Црногораца, да је могао државу на дуже времена саму без себе оставити, па се државна машина није пореметила. Крвна освета умукне, а ратови племена, на које законик Св. Петра више, престају. Идеја државе зазори у главама

Црногораца, и они се почну осјећати као грађани један наспрам свију, и сви наспрам једнога, док су се пређе наспрам Турчина као Црногорци осјећали, а између себе као Биелопавлићи и Братоножићи, и Пипери и Дрекаговићи итд. живили. Велики је то задатак био; требало је ту муке и труда много и много; а није био тај велики посао ни без опасности; али је Петар II ипак предузето дјело срећно свршио: он је Црну Гору управ у број уређених држава увео; он својим сопственим ријечима може казати:

„Није стидно похвалит' се право,

Ја учинех што нико не мога,

Од кад кад ове горе поникоше.“

Са једнаким тактом управљао је Петар повјереном државом и наспрам страних сила. Мањи наспрам већета треба увијек више да таре своју памет, него силе. Ратови су за сваку државу зло, а за малу су права затрица. За то се владица Петар од великих ратова чувао. Са Турцима је само два рата имао: кад је оно у почетку његове владе. Намик паша на њега ударио и кад се 1842. године са Али пашом Сточвићем о Грахову пољу препирао. У оном првом рату освјетљају Црногорци свом оружју образ против уредне турске војске, султански низам мо-

рао је први пут пред њима бјежати. Овај други са Али пашом сврши се без много крви договором. Грахово остане неутрално. Међу тим владика узме од Грахова неке људе у Сенат и перјанике, а Турцима се нешто мало данка давало.

Под Петром II никада није опасност Црној Гори пријетила као она, кад су пређашњих година по 50 и 100.000 Турака на њу нападали. Он је умно државу од побобних опасности сачувати. Године његова владања могу се годинама мира за Црну Гору нарети. Истина је да је и у том времену неколико крвавих случајева било. Тако је 15. јануара 1839. године Бетир ага, син новца од Црногораца убијеног Махмут паше Бушатлије, са 6.000 љутих Арбанаса

„Безкућника и безобразника,
Од зла оца, а од горе мајке,
Који нема куће ни баштине,
До у појас свијетло оружје,
А на раме брешке и латинке“

као и 4.000 низама на Брда ударио; али много људи изгубио, па и сам погинуо. Године 1840., у септембру (9-га), три турска сердара ударили су са 7.000 Малисора на Жупу, али са највећом срамотом бојно полје оставили и у град Жабљак затворити се

морали. Било је још и других неких мањих случајева; али кад се на пређашња времена погледа то се мора рећи да Црна Гора никад болје за бој приправљена није била, и опет никад мање бојева није имала; јер премда је Петар II то за главно начело имао са сусједима у миру живјети, без особите користи бој не почињати, то је он ипак своју Црну Гору средствима за бој тако снабдио, како никада снабђевена није била. Два пута је Црна Гора, 1750, и 1767. год. у опасности била пропасти с тога, што јој је пушчаног праха нестало; али сад, од како се Петар II за то постао, неће тако лако у ту неприлику доћи.

Св. Петар непрестано бој бијући оставио је истрошену државу своје нашествљенику. Народ је тако био исцијеђен, да није су зашто имали ни оно купити што им је нужно било, да живот сачувају, прах пушчани, него је владика своје архиепископске драгоцености које куда позалагао био, које је упокојени владика све поискупно. Петар II оставља неки вид благостања у Црној Гори, колико се то са голим оним врлетима сложити даје

„На којим се излежу орлови,
С којим вјечно ратују громови.“

А то је плод његове политике мира с поља и законитог реда унутра у држави. Није чуло дакле што су га сви у оној истој мјери љубили, у којој су га се и бојали. Дијепо ми је један Црногорац љубав на-рода к владци описао овим ријечима: „Кад је господар куд из земље отишао био, ту се нитдје ни једнога гласка није чуло; а кад се он у своје Горе вратио онда су се хо-рила брда од пјесама“.

Особито је пак на мир и пријатељство са сусједном Аустријом много држао. Он је врло добро проникнуо што велика, изобра-жена, Аустрија његовом отачаству бити може, кад политику своју природном свом на Истоку задатку сходно устроји. Велики његов дух предвидио је, и незнајући, годину 1848 и зато се спрема Аустрије онако владао, како ће се новој аустријској политици на по пута на сусрету наћи. „*Цар Аустријски*“, вели један списатељ, „*нашљедник Магатака, има зашто желиети да се Црна Гора, ова ствијена о којој се бијесни таласи турски крше, сачува и да јака буде*“. За то је владика Петар у покрету године 1848 у изданој на Бокелје прокламацији, као искрени пријатељ Аустрије, направо стао; за то му је и сад на самрти једна од пошљедњих ријечи

била: чувајте мир и пријатељство с Аустријом.

Пријатељство Русије сачувао је као драгоцијени аманет својих предака и предао га цијело и неповријеђено своме нашљеднику.

Под овим владатељем раширила је Црна Гора по нешто своје границе. Године 1831 придруже се Црној Гори Кучи; а и Грахово има своје преставнике у Црногорском Сенату.

Овако је Петар II као владатељ дјеловао; али он се појавио и на другом пољу; он се блиста и као велики pjesник српски.

Три су већа дјела изишла из пера бесмртног овог pjesника: „*Луча Микрокозма*“, — „*Горски Вијенац*“ и „*Лажни Цар Шћепан Мали*“.

Прво од ових дјела представља његов сопствени живот у митосу: борбу начела величанства са противницима, борбу закона са самовољом, борбу свјетлости са тамом, борбу сталности с промјенителношћу. Премда pjesник „*Луче Микрокозма*“ неsvијест наводету висину pjesника „*Изгубљеног раја*“, с којим се на овом пољу састаје, не достиже; али сваким повлаком свога pjesничког образа показује, да се Мелпомена на њега већ у конијевци насмијала.

Пјесник „Горског Вијенца“ и „Шћепана Малога“ и није могао на пољу алегорије свој прави круг дјеланја наћи. Које је перо позвано да напише „војводу Драшка“, „Вука Мићуновића“, „Вука Мандушића“, „Игумана Теодосија“, за кога право вели војвода Драго:

„Броје људи у сву Црну Гору
Да имате по оке памети,
А у тебе толико самота“.

за ово нијесу облаци и магле, рај и пакао, анђели и ђаволи, да их описује, него Црна Гора и њени јунаци и њихов живот, па да што напише што ће ријетко који други моћи.

И тако право огледало пјесничког духа упокојеног пјесника — митроносаца јесу друга два његова дјела: „Горски Вијенац“ и „Шћепан Мали“. Ова ће два дјела живјети док је Црне Горе и док се по њених пећинах српски гласи хорили буду. Ријетко који народ да има подобно које дјело. Још је 1847 године рекао један славно-познати, сад већ на жалост нашу такође упокојени, пјесник наш за „Горски Вијенац“, да је то „пјесма украшена силом дубоких и високих мисли; пјесма какве нема сваколика дојакочња умјетна појезија наша“, а ја придијем Горском Вијенцу Малога Шћепана и велим: да оба ова дјела принадлеже у број најиз-

врснијета што је дух људски ма гдје у свијету произвео.

Само не треба у овим дјелима обичне драме тражити: ко то узрала тај ће се тако исто преварити као што се вара кад у Фаусту Гетеовом обичну драму тражи.

Може се мислити колики је ово дух био кад је све ово, што смо само у најкрупнијим цртама навели, сам собом учинио; сам из себе исцрпио; јер треба знати да Петар II нигдје изван Црне Горе штудирао није; а у Црној Гори нема академија ни универзитета.

Упокојени владика био је скроз Црногорцац. Он се за узор Црногораца узети може. И премда је он на то ишао да своју земљу као јевропску једну државу уреди, да своје Црногорце јевропском изражању ближе привеле; али је он при том као на очи у глави и на то пазео, да карактер црногорски у њима сачува; он је намеравао Црногорца узвисити, а не измијенити; он је на то ишао да они остану који су, само да буду бољи и већи. Па је ту радост и доживио, да су Црногорци под њим учинили што прије никада нијесу. Марта 10-га године 1835 уђу 12 Црногораца ноћу у град Жабљак и град освоје. Посаду градску сатјерају у харем, те се маћи није смјела, а онима који граду

у помоћ притицаху, ни приближити се нијесу дали. Ту ноћ дође 3000 Турака, да град натраг отму; али се и 300 Црногораца примакне и тако су се три дана по вароши с Турцима тукли, док их четврти дан не надбију, варош попаде, град запале, а топове с њега са собом одвуку...

Намјеравајући чувство чисте војничке части у срца својих Црногораца улити устачи, 1847 године, медаљу Милоша Обилица, којом је јунаке своје, кад се који особито јуначки показао, украшавао. Милош Обилица узор је најзвизишенијег, најчистијег и најплеменитијег јунаштва. Красна је дакле та мисао била садашњим јуначима образ овога најзвизишенијета јунака велике српске прошлости на прси и пред очима ставити.

Лична храброст и неустрашимост крајска је покојника, као ма кога у Црној Гори. Кад је Ивановић на Подгорицу ударио у магло га Турци жива нијесу ухватили и били би га заиста ухватили, да није владика коња обб и на своје момке повикао и тако га сам собом избавио.

Кад су се Црногорци на Лесендри са Турцима били (1844.) стајао им је господар код једног топа. Кад од некуд ето ти једног момчета и приступи му руци, да га по-

дуби у руку. Сад пукне непријатељски топ. Зрно се било право владичиној глави упутило. „Мичи, господару, ето зрно!“ повичу околу стојећи. Он макне главу мало на страну, а у исти мах пролети зрно и удари оно сирото момче, како му се руци било машило, и на мјесто га смлати. У овој крајњој опасности живота остао је владика свим миран и спокојан, и не бијаше цртице на лицу промијенио.

Од зрна је утекао, али од Бога никад нико не утече, па ни он. Јашући један пут нахладил се, добије болијест у прсима и послије дугог боловања премине 19. октобра о. године, у 9 сати у јутро. Он је умро као што се великом јунаку и pjesнику пристоји. Један сат пред смрт устане и заповиједи како да му се кревет намјести, пак онда прочита неке молитве и каже да ће тај час умријети. На ово сједне и дадне присуствујућим пошљедње своје савјете, налоге и завјете, наслони се на одар и — усни. Велики дух његов остави свијет овај, који је он сам овако прекарсно описао:

„Уњ' ратује душа са тијелом,

Уњ' ратује море с бреговима,

Уњ' ратује зима и топлина,

Уњ' ратују вјетри с вјетровима

Ућ' ратује живина с живином,
 Ућ' ратује народ са народом,
 Ућ' ратује човјек са човјekom,
 Ућ' ратују днeви са ноћима,
 Ућ' ратују дуси с небесима....

Волна волну ужасно попире
 О бријег се ломе обадвије.

Нико срећан, а нико довољан,
 Нико миран, а нико спокојан!

Живот је његов и био пун борбе и
 муке. „Што је морао“, вели један немачки
 списатељ, „овај узвишени дух на свом мје-
 сту тријети, какве ли је борбе преко главе
 преметнуо! Кад се добро промислимо наћи
 ћемо, да је његово мјесто тако мучно било,
 да му није друга наћи“. Али:

„Чашу меда још нико не попи,

Што је чашом жучи не загрчи!

Чаша жучи иште чашу меда

Смијешане најлакше се пиу“.

„Без муке се пресма не изпјева

Без муке се сабља не сакова

Ко вјечито хоће да живује,

Мученик је овога свијета“

И баш:

„Улар нађе искру у камену

Без њега би у кам очајала“.

Он се мучио истина је, али је задатак
 свој свршио и ми њему можемо рећи што
 игуман Стеван Јунацима:

„Тежак вјенац, ал је воће слатко

Васкрсења не бива без смрти“ —

„Виле ће се грабит у вјекове,

Да ти вјенце достојне саллету!

Твој ће примијер учити пјевача

Како треба с бесмртношћу зборит.“

За нашљедника свога оставио је Да-
 нила унукa Стевана, најстаријега брата Св.
 Петра, од сина Станка, уважавајући како
 заслуге оца тако и дарове сина. Овога је
 пред смрт своју, у августу кад му се здра-
 вље мало већма утврђено чинило, из Црне
 Горе за Петроград послао био, да се тамо
 за високо своје опредјељење што боље при-
 прави. Но млади овај, духа пуни, нашљед-
 ник великога стрица, није се још био из
 Беча кренуо, кад му глас стигне, да му је
 љубљени стриц и господар умрво, који га
 глас у највећу тугу погруди, јер му је упо-
 којени стриц други отац био.

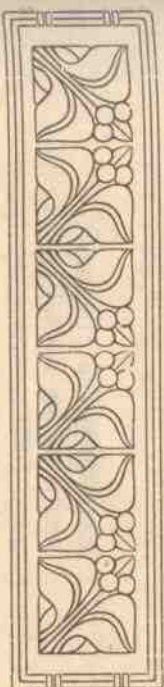
Данило, Св. Петар и Петар пјесник
 биће три најсјајније звијезде на небу црно-
 горском. Данило је Црну Гору обновио,
 Св. Петар одржао, а Петар пјесник државом
 начинио!

И овај велики, дивни муж, у 48 години
 свога живота, у најбољој снази духа, мо-
 раде у земљу лећи! Но нека се одмара

обољело тијело у матери својој земљи, дух
његов живи у бољем свијету;

„Гди у ведрини без облака
Сја врх сунца и небеса
Једна свјетлос у три зрака,
Под престољем гдје вишњиме
Стоји удес, срећа и вријеме;
Гди у љубљеном своме Богу
Душа славом опојена
Добро изврсно, радост многу
Сасма ужива свеђ блажена
Покој вјечни, љепос праву,
Мир, доброту, знање и славу“;

а спомен ће његов живјети док је Српства
и српске повјеснице! Он је за свој народ
радио, његове пјесничке производе уживаће
и наши унуци и праунуци; а ми му сад из
дубљине срца рецимо: Лака ти земљица,
велики владики, вјечна ти памјат!

ЦРНОГОРАЦ К СВЕМОГУЋЕМ БОГУ

III.

О ти бићем бесконачни,
без почетка и без краја!
почетак си свем основа
и крај света у тебе је.
Ти дубино неизмјерна,
Ти висото недолетна,
Ти си свјетлост своју скрио
многостручним покривалом
величанства и пространства!
Ти се не даш, да Те види
око душе најумније
нит' ум Тебе уобрази,
но тек почне о Теб' мислит'
занесе се у бескрајност,
све с вишета вишем одећ'
летећ' жељно да Те види,
или сјенку барем Твоју.
Ал' загуду њему мука,
по простору тумарање,

Објашњења:

3. *Почетак си свем основа.* Ти си из основа све створено, без да је пријед ништа било осим Тебе, који си биће бесконачно, које немаш почетка, нити ћеш имати свршетка, него си ти Једини вјечан.

када си га Ти створио
 кратковидна и слијена,
 да у Тебе не погледа,
 но се натраг мора вратит
 у Ћескогном своме храму,
 занешено, утрруђено
 величином зачуђено.

20

25

Погледам ли течност стварих,
 погледам ли свјетлост сунца,
 погледам ли сјајност, хитрост
 млинонах горњег свода;
 све то мене удивљава
 Тебе каже свемогућа,
 и душа Те моја мала
 више свега узвишава,
 Тебе што си више свијех,
 и те рјечју сву ствар крећеш
 Бог си ума, душе моје.

35

30

Колико је даљност Твоја
 од краткога ума љуцког,
 свеколике умне главе,
 што су до сад на свијет биле,
 и по сада те се роде,
 да у једно перо слију
 силу мислих највишијех
 не би знале црте повућ',
 нити рјечи уписати
 о Твојему величавству.

45

40

24. У *Ћескогном своме храму*. У своме тијелу. *Млинонах горњег свода* — млинонах звијезда, свјетова, који су на небесном своју.

Ах ти твари превисока!
 јер си мене таквог дала
 кратковидна и малена?
 и чему сам ја подобан?
 Ја се надам нешто Твоје,
 да у душу моју сјаје.
 Неизвјестан, ал' се гордим,
 што са Тобом својство имам.

50

55

Но и било штогођ мало,
 то се може уподобит,
 спреам сјајности Твоје велје,
 премалојзи искри огња
 која пође тамом лећет'
 од огњеног океана,
 док се опет к њему врати.
 Ти с' океан бесконачни,
 а ја пловац без весалах;
 мисли су ми бура јака:
 са мном чине валовање,
 нагоне ме напред пливат,
 жеље што год видијети;
 но како ћу водом одит',

65

60

48. *Ах ти твари превисока*. Под именом *твари* не треба разумјети оно што зовемо по словенски *твар* или српски *ствар*, него *биће* оно што постоји од вјечности, као што се и у првом стиху каже.

51. *И чему сам ја подобан*. Подобан, у неколико посрбљена словенска ријеч и значи *сличан*.

54. *Неизвјестан ал' се тордим*. *Неизвјестан*, у неколико посрбљена словенска ријеч и значи *необавијештен*, добро с нечим не познат.

55. *Што са Тобом својство имам*. *Својство* словенска ријеч и овђе значи *сличност*, разумје се душевну.

кад у руке весла нејмам,
 већ сам дужан стојат тужан
 у смртноме чамцу малом
 на средину океана,
 док с' преврати чамец исти
 и океан мене прождре!

75

Ја се земље цар називам;
 ја се гордим и поносим,
 јер врх свега земног владам;
 ја с природом често ратим,
 побеђивам треск промовах,
 побеђивам зук вјетровах
 и сињета љутост мора.

80

Ја умнима летим крилима
 око сунца и планетах,
 знадем њину величину,
 знадем њина круг темена,
 њину свјетлост и бистроту;
 ја над љутим лавом, тигром,
 и над свима животнима

85

и над свима животнима
 мора, земље и ваздуха
 владам умом и царујем;
 све с' то мени покорав,
 све ми с' клања и служи ми.

90

Куд год се ја обратим
 величјство свуд Ти видим
 погледам ли кита, слона,
 погледам ли мравца, муху,
 погледам ли равна поља,
 разним цвијетем накићена,
 погледам ли горде горе
 у зеленост обучене,

95

100

или цвијетак једва видни:
 свуд Те видим свепогућа:
 најмањи те цвијетак слави
 ка' највишег свјетлост сунца.

105

Но, ах, Творче! што сам смртни
 ја у сравност Твоје силе,
 Твог могућства, величјства?
 Могу ли се жив показат
 према Твоје величјине?
 Ти који си премудрошћу
 у пространству ваздушном
 сазда' свјетах милионе
 и све једног с другим свега,
 Твојим ланцем невидимим,
 и свакоме живот дао,
 те уредно свој ток чине,
 један другом свјетлост дају!

115

Ко се равнит с Тобом може?
 ја ли смртни да се равним
 спрама твораца бесмртнога?
 Ја ли Тебе да с' подобићим?
 Теб' који си сама вјечност,
 спрам које се једва могу,
 ја показат да сам био
 и на свјет се појављало!

125

Ти, Божјство превисоко,
 које живиш у простору,
 над простором под простором,

120

107. Ја у сравност Твоје силе. Сравност, у сравњењу.
 Кад сравним моју силу са Твојом свепогућом силом, којом
 си све створио, и оно што се мени покорав, што ћу ја
 тада бити, разумије се, врло мале.

у свијетлим планетама,
у зракама сјајна сунца,
и у сваку малу стварцу
нам видимо, невидиму!
Ти свачему живот дајеш
невидимом Твојом силом.

130

Но ко ће Те описати
ко ли умом обузети?
Ум си кратак дао чојку
не може Те ни намети,
а камо ли видијети;
већ ум лети чојка слијен,
по простору бескрајноме,
тражећ' свијетло по тамнини,
како сова у мрак ноћни.

135

140

Ал' ја више силе немам,
да изближе тебе видим,

145

већ из ствари видимјех
Створитеља њина славит'
и с чуђењем великијем,
душом, срцем Тебе викат:
Ти си цар мој и свет другог,
којега је рука вргла

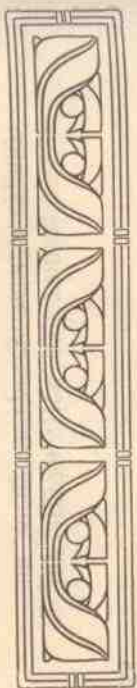
150

темељ свему видимоме,
и у кога руку стоји,
конец исте величине!
Тебе слава бесконачна,
Тебе части прекојечне,
Тебе фала, ка' свемоћну,

195

нека буде и бити ће,
док је свијета и народа!

160

IV. ЗАРОВЉЕНИ ЦРНОГОРАЦ ОД ВИЛЕ

Једну вече ка' обично Чобан,
застим под лист и осјенку букве,
више тора бијелих оваца,
код мен' близу ниђе никог нема,
до друг' вјерни шарка шестопетка
с двије мале и с дугачким ножем,
њу покрај се и пружим се лећи.
Дуго лежах, ал' заспат не могу.

5

Мистим што је? на крамину нисам,
да ми не сан кажује злотворе,
Звижњем псима, да што друго није,
они пет шест свуд облете вјерно,
виђу на њих, и по дају знадем,
да злотвора нема око тора.
Уздем гусле начнем пјесму појат.

10

15

5—6. Овако наоружан види се владика на слици до-
датој при преводу Вилкинсоновог путника, који је превео
В. А. Линдау.

9. *Крајина* — мора да је каква трава. Код Караџића
нема ове ријечи.

10. Код народа постоји сујевјерница да кад се новјеку
развије сан, те не може спавати, морају бити неђе близу
неки његови непријатељи, који оће зло да му учине.

11—14. Чобани дозивију псе звиждањем и кажу да по
даљњу паса могу дознати на кога лају: да ли на човјека да
ли на вука или какву другу животињу.

њу појући чујем очи тешке,
на десну се сретну нагнем страну,
превари ме сан по гвозден маго.
Пробудим се али сањив тешко,
шарку ставим уз рамо лијево

20

двје мале с ножем у појасу.
Пред зору је и тишина мртва,
глас ничему чул не могу умну,
досим вјетру ће трепеће листе,
златокришке пјесму над цвијећем,
блек овчице и јагњета млада,
још и полет с Ловћена сокола,
за зеленокрилом јаребицом;
ал' све нешто мироваћ не могу,
но ми перчин подиже капицу.
Обратим се крстећи с' к истоку,
да погледам виђет ли ће сунца;
сунца нема, ал' је зора бистра
и плам зраках исток запалиле,
сабиле се таме на западу.

35

Дуго гледећ' начну' летџет крила,

17. Народ држи да човјеку срећа долази с десне стране и да на десном рамену стоји човјеков чувар, добри анђио који га чува од знога, који човјеку стоји на лијевој рами.

25. *Златокришке* — летпирини, којима су крила сјајна као да су позлаћена.

30. *Перчин подиже капицу* — Перчин то исто што и коса, само у Црној Гори се перчином зове коса дугачко одрасла. Кад се човјек од нечега препане, или нечим изненади, каже се „најежи ми се коса на главу, да ми се подиже капица“.

36. *Начну' летџет крила* — *Начну* исто што и *почну* *летџет крила* — јутарњи зракови, који се покажу на истоку, као предвјесници брзога изласка сунца, а кад је зора бистра, чини се да зракови трепере у ваздуху.

златосјајна износиће цара,
начну ми се очи додиркати
закри таму од мога погледа,
у себ' саги сву звијездах свијетлост.

40

Мало летећ' подиже се много,
вихори га од свуда среташе,
скидоше му огњезлатна крила,
огњезлатна крила и аљине,
у сребро га огње преођеше
па му брела свуд пустише крила,
наче пуштаг у бескрајност иста,
прелету се земље пуштавати;

45

но с ја треснем и обратим живо,
о срце ме када нешто дирну,
треснем собом и погледам што је:
ништа ниђе ни чул' ни виђети;
ал' некаку сладост обћутјем,
на росну се сјест повагим траву,
к тору' гледам, млада ми се дигла,
те ми спрема ручак и ужину.

55

На крај тора погледам ливаду,
да је ноћу што харало није:
виђет ништа ал' је замршена,
до сим нешто како маче риђе,
и оно се на средину ваља.

60

Хал помислим оно је власица,
хитроплета те ливаде мрси,

38. *Очи додиркати* — значи заклапати од дријема. Каже се кад се човјеку почне дријемати, кад оне сан да га ухвати: „Очи ми се већ хватају.“

53. *Обћутјем* — осјећам. Код Караџића обћутјем обћутјем.

38. *Харало* — од арапи (схрило)

62. *Власица* — код Караџића Ласица, невјестница.

Закон знадем јоште праћедовски,
 да се она убити не смије;
 ал' помислим што ми сад радимо,
 о чем стари ни знали нијесу,
 ни од страха смијели помислити,
 а камо ли ђелом извршити.
 Ријешим се и шарницу запнем,
 око с пучем и власицом снјем,
 за мицаник и крем о огњилу:
 како вазда сијну искре живе,
 свуд се проспу и табан озлате,
 ал' за фајду прах их не прихватити,
 Гледам ваљу, што се од ње ради;
 ал' ни зрнца у њу праха нема;
 но насута ситнијем цвијећем.
 Хал помислим ово су мађије!

64. *Закон праћедовски* — У Црној Гори постоји вјерованье, да се ласица не само не смије убити, него и никаква непријатност јој се учинјети. Ако би ко убио ласицу, да му се мора велико зло у кућу догодити. За то је свак пази, и зову је и кумом. Чујао сам у сељачким кућама ђе јој зборе, кад је виде, „ајде збогом кума ласице, немој нам какво зло учинити.“

69. *Ђедој* — дјелом, поступком.

71. Око с пучем. *Пучеј* се на пушци зове још и нишан, па кад се гађе нешто састави се око спучем, или нишаном, и с оним предметом на који се пуца, па се тек тада омакне.

72. *Мацаник* на пушкама зове се још и обарач, отпонац, макар (пига).

75. *Фајда*, вајда — корист „Ал за фајду“, али узагуд, или каква корист, од тога што је крем просо „искре живе“ кад нијесу те искре запалили прах.

76. *Ђедој ваљу*. *Ваља* једна маца улаубина под кременом, ђе прах стоји.

79. *Мађије*, мађионичар (тагус). У „Горском Вијешћу“: „ал' је ђаво али су мађије“.

и у тренућ ока лаганого
 мислима ми сто преплину баба
 мислећ: ова није него она,
 ову бруку самном учинила.
 И кренем се окупит их старе
 и на сав глас свијема казати,
 да се прођу шане са оруђем;
 ал' ће им се о глави спомити.
 Но не пођем ни четири крока,
 ал све чудло више иза вишет,
 слеће пред мном жена са крилима;
 немам пера љепоту јој казат,
 ни језика наките имена.
 сфегло би се перо, глас славуја,
 а мастило цвијетна росица,
 да јој облик право свијету каже.
 Запитах је: што си? који ђаво?
 прођи ми се, заклињем те свачим!
 дај ми мирно поћи на торину,
 нијесам ти ништа учинио.
 Погледа ме, насмјехну се мало,
 за руку ме узе својом њежном,
 па ми поче тихо говорити:
 не збор тако Драго Драговићу!
 ни сам ђаво ни твој непријатељ,
 већем твоја богом посестрима,
 од Ловћена Црногорска вила:

81. *Сто преплину бабах*. Народина сујеверница каже да многе жене кад остајају постару вјештине. Владика овдје каже да је помишљао на стотину баба, која му је од њих пушку заматријала, те није упалила, као што му је вазда упаливала. Једну такву бабу вјештицу дивно је описао у „Горском Вијешћу“.

ни сад радим, ни ћу ти радити,
нити сам ти кад о злу радила,
но о добру свегда и поштену.
Како чујем име посестрине,
пагинем пред њу с' плачем и с могобама,
да ми прости, ка' млади чобану,
преступљење мислих и језика.
Добротворка правде и слободе
исправи ме с оштрим поучењем:
Хајде, рече, кажи у колибу,
нек ти данас поредници пуште,
из торине овце и јагањце;
а ти кажи да ћеш некуд поћи,
то изврши па се к мене врати.
Но чуј добро Драго Драговићу!
мигиј си ми од очих мојијех,
ал иначе ак' учини ништа,
већ овако ка' ти наређујем,
виловни су престоги закони
сестре ће те устријелит' стрјела!
Ја побрже стрчим до торине,
кажем на њу ка' ми рече вида,
па се вратим што скорје к њојзи.
Како дођем она рече: Тако!
пак одмаха уфати лабула,
који бјеше стражар од језера.

116. *Колџа* — чобанска кућина, кућерина (Караџић)

117. *Поредник* зове се онај, који је са стоком поред
копа. „Од Ровина овце најавно; а без друта и без поредника“.

127. *Тор* — зове се отрада од оплетених леза, или од
кочена поређених један до другог, у који се стока утони да
преноћи. На једној су страни врата, кроз која стока улази
и излази.

заузда га цвијетнијем вјенцем,
света покри златном паучином.
Ја рукама китни вјенац узем,
а лабуду сједнем на рамена,
вида трепну и хитро погледе,
лабуд за њом од сокола бурже.
Заблешташе очи од брзине,
те не могу ништа видјети,
до сим врха високог Ловћена
и пред собом богом посестриму,
ће трепеће крилма управ к њему.
Не би дуго, ка' напитај воде,
долетимо у врх од Ловћена,
под највишом гредом и летицом,
на широку плочу од мрамора,
пред пећином цвијећем окићеном,
коју око друго не погледа,
сим сокола, ја ли горске виге,
ја л' смијепца и вјешта гуслара.
Вида уђе у китне дворове,
мене рече сјебет' пред пећином,
пред њом сјебет' док појанча чујем.
Маго прође док ста' гласак зучат,
тад улезем бурже у пећину.
Како прођем праг и врата исте,
поведе ме ништо невидимо
и сјеше ме на мјесто погледно,
но закрито цвијетном завјесом.
Како сједнем завјеса се диже,

141. *До сим* — осим.

144. *Ка' напитај воде* — тако брзо за колико би се
човјек могао напити воде.

155. *Зучат* — зучат. Код Караџића: зучати, — зучати.

- отвори се пространство пећине,
три је тона пребашит не ћаху.
Ах! пећина звати се не може,
већ рај миними, ће праоци живе,
ја ли виле и њини љубимци.
Сва пећина сјајна и прозрарана,
како бистра на мрамор ријека,
окићена свакијем цвијећем,
сваки цвјетак сјаје ка' свијећа,
измјешане зраке сваке масти,
ударјају у свод од пећине;
а од свода опет у рјечицу,
која враше средином пећине.
Од милинах гледати не могах,
кад падаху зраке на цвјетове,
који бјеху окита ливаде.
Очих поглед уши забунио,
тере на њих чут не могах ништа.
Насред исте престол подигнути,
на њем' сједи ка' божанство неко,
у женскоме лицу и погледу,
су три вјенца накитило главу.
Ту посједим гледајућ' љепоту,
док од једном хукну глас појања
и затрмје војничка музика.
Кад погледам поље и ливаду,
аг' народа много низ њем' иде.
165. *Рај миним.* Рај какав себи можемо замислити,
Нешто што и ако није рај изгледа као рај.
168. *Мрамор* — мермер.
171. *Зраке сваке масти.* Зракони разних боја, разнобојни.
185. *Хукну глас појања.* Хука знаци још и вику, грају,
ларму; али овдје значи *одјек, одјеки.*

- у аљине обучени бјеге.
Пећина се сва промјени видом,
бјегијем се окити цвијећем,
над народом црвен вјенац иде,
на који га и маче држаху.
Кад дођоше код сјајна престола,
вјенац цвјетни брже уграбише
соколови и хитри орлови,
ставише га на главу богињи.
Гледнем, виђех потпис око вјенца,
изговор му ово прави бјеше:
„Мач и храброст силнота Душана
и ваљаност Србах витезовах.
од Бугара крваљу тешком оте,
вјенац славе и њене државе,
њим те матер Србију крунимо.“
С' вјенцем славе кад окити главу,
удвојише с' гласи и одзиви,
славотгласне трубе и појања,
име Душан громом се казаше.
Ја све сјећах и то гледах радо;
аг' од једном све с' у црно виђе,
глас појања жалостан се зачу,
све се у плач свирке претворише.
200. 204. Славна победа, коју су Срби одржали над
Бугарима код Велбужда 1330. године, за вријеме краља Сте-
вана Дечанскога, а војску је предводио наследник престола
млади краљ Душан. Храбра српска војска и ове 1913. год.,
одржала је над Бугарима славну побједу на р. Брегалници,
близу Велбужда, а под предвођењем храброга младога на-
следника престола краљевине Србије, Краљевића Александра.
208. *Име Душана трожан се казаше* — Име храброга
побједноца Душана славило се и разгласило се свуда, као
јека грома небеснога.

- Тад' задрухтим и на ноте скочим,
викнем грлом што могах најбоље:
што би саде, ако бога знате?
Глас ми истог првог одговори:
не плаши се и не вичи тако,
у вјечност је Душан преминуо!
Тада и ја, за све, начнем плакат'.
Плач нестане, а весеље опет,
веселимо с', но пола плачући,
царица се види ухиљена,
у вјенац јој пола сахто цвијеће.
Но не прође неколико доба,
ту да видиш страшнога погледа
и жалосна Србу свакојему':
крв потомака великог Немање,
догђе права жестокијем вјаном
и занесе престол и богинју,
двор божанства помрачи србскога
и у мрачни шфера синири вије,
мјесто пресме, да кукају тужне.
Навјек зађе сунце Немањино,
од србскога рода и племена.
Ах! ка с' игла упуштати мога',
славолубна руке Вукашина,
заклат млада вјениеносца србска!
Стид те буди Србином се звати
„међу свјетом највјерним народом“;
јера уби свога господара?
Зар на главу круну ставит' шћаше,

222. Царица се види *ухиљена*. *Ухиљена* — зловолјна, ожаловљена. Код Караџића *ухиљити* као *вртежкоћи* се; али то није правично, јер *ухиљен* значи управо зловолјан, рђаве воље, нерасположен, а значи још и мршав, учмао.

- крвљу облитом свога Благодјеја,
с њом се дичит' и владалац звати?
Ја све сјелим и у мраку плачем,
док се мало поче развиђати,
мало ми се сузе уставиле,
док започнем гласак вилах слушат',
бе плачући мало припевају,
неке боје с Турима Црногорске:
Царског Лаза, пак и Вртијељке,
Меког-Дола, Кчева и Трњинах,
и Црмнице, па и Буковине,
и од Крусах, па и Мартинићах,
све по више гласак уздицаху.

207—243. Односи се на цара Уроша, последињег Немањића, и Вукашина, који је, по народном предању, убио цара Уроша у лову, да би таквим начином сию на престолу српски и царску круну на главу ставио. И ако Вукашин није тјелесно убио Уроша — убио га је душевно и тим заслужно стид и проклетство, које владика на њега меће.

250—254. У овим стиховима владика спомиње славне побједе, које Црногорци одржаше на Турцима од времена владике Давида. На *Црневој Лази* одржана је побједа 1712. године, на *Вртијељци* била је жестока битка 1692. године кад је Сулејман паша Вушатлија ударио на Црну Гору и том приликом и на Цетинје дошао. На *Кчево* Црногорци су одржали побједу над Турцима 1756. Владика и у „Горском Вијенцу“ спомиње Чеву и назива га „тњијездом јначким и кривим турским разбојништвом“. На *Трпци*, у Цуцама, Црногорци су одржали двије значајне побједе, 1706. и 1716. године. На *Црњицу* су више пута Турци ударали, али су назад били потучени, а особито 1768. г. кад су на Црну Гору ударали са три стране везири босански, румелински и арбанашки. На *Пшаре*, *Бјелопаланци* и *Мартиниће* више пута су Турци ударали и били потучени. На *Крусаци* Црногорци су одржали побједу над Махмут пашом Бушатлијом 1796. године, бе је и сам Махмут паша погинуо.

- и ја срцем све веселиј стајем.
 Виђу вјенац ће се осушино;
 ал' су два три порасла цвијета,
 из просуће крви Црногорства.
 Док од једном, ка' да муња сијну,
 сва се засја велика пећина,
 како данак, но с' обличним небом.
 Затрубјеше трубе и свираге,
 сташе појат пјесне од храбрости:
 син Топоге огледаго Србства,
 почетак им и пријева бјеше.
 Виђу мало царица оживје,
 Борђе к њојзи мачем голим трчи,
 о мачу му вјенац виси китни,
 тек га пружи да окруни матер,
 омаче се и на узанак паде
 у срцу му с свој засади маче,
 мртав паде и укопаше га,
 Марса српског и младота Феба,
 закри мрачна тополска гробница. 275
265. *Син Топоге* — Велики вожд српскога устанка противу Турака од 1804 до 1813 године.
 267. *Царица оживје* — Царица — Слобода српскога народа оживје.
 270. *Да окруни матер*. — Матер Србију и њену слободу.
 271—272. Подразумије се убиство Карађорђево, које га је убила српска рука: „у срцу му с свој засади маче.“
 Није га убила непријатељска рука, него издајничка рука Србинова. Владика жестоко жигосе убице Карађорђево, а његово витезитко велика, и у посвети „Горског Вијеница“.
 274. *Маре* — код Римљана бог рата, *Фед Диола* код Грка бог — покровитељ поезије, музике и пјевања, а у исто вријеме љепоте, снаге и младости. Он је био и бог свјетлости и сунчаног сјаја. Код Грка по значају други бог посвећавнога бога Зевса.

- Опет трубе, свирке умукосе,
 дом виловства потамње србскога.
 Ја у маху од жалости скочим,
 додија ми с' то више гледати,
 у три сага сву промјену Србства.
 Обратим се изист из пећине,
 но зачујем гласак, не знам чиј је,
 ја га више разумјет не могах,
 само ове четири ријечи:
 „Стид ми живјет већ не даје,
 кад помислим, тужна мати,
 да ми Осман закон даје,
 Ах! доклен ће тако стати!“
 Ја изидем што најбрже могнем
 и усједнем на брза лабуда,
 однесе ме до краја језера,
 а отоглен здраво на торину.
 Опет ћу се молит посетрими,
 да ми даде крила од полета,
 да виловства опет дворе видим,
 но када се боље обасјају,
 и кад вјенац добјеје царица,
 да је гледам веселога лица. 295

Велики владико и господаре црногорски; Велики геније српскога народа; велики пророче боље српске будућности; велики протовиједничче народне слоге и дубави; велики избличителу кмете неслоге, која је донијела пропаст твоме народу, којета истински називаш „у свијету највјернијим народом“; велики прославителу рода свога срп-

скога и његових великана — ево су дошли тобом жељени дани кад се „дворови вилоства српскога“ обасјали јаркијем сунцем слободе и царица слободе метнула на главу вијенац побједоносна цвијећа, који више никада увенути неће. И то баш ове године кад се напуни стотина година од твојега славнога рођења.

Велики човјече срцем и умом! Ево дође вријеме кад више Србину није стидно живјети; кад Осман више не даје Србину законе; кад на престолу српскоме сједе два сложна српска владара: твој унук и унук онога великога Ђорђа од Топоге, које га ти достојно славиш.

Како ће се душа твоја радовати, са осталим великанима српскога народа, кад из високих сферах небесних погледаш на слободно Српство.

Још мало стрпљења, па ће душе ваше још више радости доживјети.....

САБЉИ БЕСМРТНОГА ВОЈДА КАРАЂОРЂИЈА

V.

коју сам купио у Бечу 17. јунија 1837.

Оружје свештено, вјенчано са славом,
с какијем восторгом тебе данас виђу,
каква ли ми чутства душу потресују!
Плачући те славим, с уздицањем гледам,
кад ми на ум дођу твоја дјела страшна,
кад си у рукама војда и витеза,
кроз полкове густе тирана љуцкога,
сијевала страшно и крваљу се мила,
подижући Српство, круну му иштући.
Ти си властовала на равнинама бојним,
пред тобом је Стамбол, бич народа дрхта;
од твојега звака и моћна удара,
тресла се је луна, премрска планета.
Ти светињо наша од србског триумфа,
вјечно беш ми бити знаком спомињања
великијех дјела оца отачаства.
Ја ћу тебе хранити, како киту прву,
од неухлог вјенца рода изобавника.

Луна пражска планета. Луна мјесец. Турци употребљавају пољумјесец као неки свој грб и међу га на својим барјацима и т. д., па га за то владика и назива „мрском планетом“.

„Свака тица своје јату лети“. Велики људи траже велике људе, велики умови — велике умове. Поносе се њима и славе њихова велика дјела, свагда и у свакој прилици. Све оно што има непосредну везу с њима, што сопствено њима припада, свештено је за њих и њим се заносе и одушевљавају. Ситни се људи духом никада не могу занијети, нити се одушевити, величином дјела великих људи, на против они их подцењују, тако рећи не могу их чути ни виђети, него их још мразе свом мизерношћу своје мизерне душе. Ради би им име и спомен у морални гроб закопати, да никад не виде свјетлости Божијета дана.

Пјесма великога српскога пјесника, владике и господара црногорскога Петра II дивним ријечима потврђује нам ово.

Држећи сабљу Карађорђеву у рукама он у њој види пред собом великога војда Карађорђа „рода избавника“ и узноси ње-

Оца отаџства. Оцем отаџства, или оцем Србије, владика назива Карађорђа и у посети „Горског Вијенца: „Праху оца Србије“.

Виђећи како владика Петар II и у најпрвама пјесничким пронаводима велича Карађорђа до обожаванга држим да није оправдано мишљење, да је „Горски Вијенац“ најпрвије, посетом био Милошу Обреновићу; на против држим да је, онако ће су тачке, изоставио многе тешке ријечи, које су биле најпрвије написане на адресу Милошеву, као посреднога Карађорђевога убице.

гово витештво. Он разговара с њом као да је жива, називајући је „свештеним оружјем увјенчаним славом“, које је извршило „страшна дјела“. Али не само то, него ће је чувати као знак, који ће га вјечито потсјећати на велика дјела „оца отаџства“.

Као да је велики дух владичин предвиђао, да ће се у будућћа времена везати крв Петровића — Његоша са крвљу Карађорђевом за бољу и срећнију будућност Српскога народа.

Да, велики су људи, а особито пјесници, и велики пророци народа свога. Одушевљавајући народ, и предсказујући му бољу будућност, а славећи славну прошлост, не даду народу да пане и клоне ни у најтежим мучкама и патњама, ни у најтежима часовима живота његовог. Они васкрсавају великане тијелом умрле, да се на њих угледају живи. Они не даду никоме да умре ко заслужује да живи. Они жигошу рода издајнике и анатемишу их страшном анатемом и пресудом на душевну смрт, а од те казне више на свијету нема ни у паклу, ће су нашли мјесто разни Кајини и Јуде. Они плету вијенац славе од неувелог цвијећа за оне који живе и раде за срећу народа, а вијенац трња за одметнике и издајнике.

VI.

ПОЗДРАВ ШТИТУ СРБОБРАНА

Не смије дуго ова мрочна ноћ
у нашим душама паклено царствоват',
вулкани, који страшно кувају,
у нашим грудма букнути морају
и задлушит онога који љагом,
јуначко србско окаља име.
Родна земља наша, гдје почивају,
кости славних наших прадедовах,
нек нам буду тржанственом прообницом,
или Пантеон узвишених душа,
Ко да сноси овај скотски порок?
Херојске душе нек се гнушају.
Србин с витешке висине паде
у талогу мрском гаднога ропства.
Благородна и јуначка крвица,
што је друго него сјајна жртва,
да се жеже на олтару части?
Бе је љепше санак боравити,

5
10
15

Поздрав штиту Србобрана — поздрав онеме који ће
Српство штитити, бранити.

1. *Мрочна ноћ* — ропство.
3. *Вулкани* — Вулкан бог огња и природних сила; а такође и бог ковања.
10. *Пантеон* — обиталиште богова.

но на лону своје миле мајке?

До у части благородна душа,
друго нијиде цароват не може.

„Тримо се грднога мртвила!

Један војник, што јуначки падне,

ради мајке своје домовине,

не сличити величином душе

Александру, Милошу, Сцеволи?“

Језическе, бесчовјечне орде

племена се нашет наглачише,

сјекира је њима при кориену,

доторела зубља до нокага.

„Еј Србине витешко кољено,

ко те тлаци, мајка ти жалосна!

рашта твоје силе не познајеш,

рашта мишице удар не измјериш,

који може врага сатријети,

и вериге галне истрајати,

у којим те још сленота веже.

20

29

30

35

Ратних поклнча бивало је доста, рат-
них прокламација такође; али занесеније,
узвишеније, а при том и пријекорније, од ове
није бивало. „Ко те тлаци мајка ти жалосна“;
познај твоју снагу и удар своје мишице и
удри да искидаш ропске ланце, у којима
си због твоје слепоте, због непознавања
твоје снаге, свезан.

Ево, велики „пјеваче небом осијани“ Срби
иступнише твоју желбу, познадоше своју

19. *Лано*. Лону мајке, мајчином крилу, мајчином наручју.

снагу и сложише се, те збацише са себе
јарам тлачитеља и уништише царство „ја-
зическе бесчовјечне орде“. Родише се „Ср-
бобрани“ у лицу два српска краља, и њи-
хове витешке војске. У борби многи славно
падоше и узнијеше се у Пантеон бесмрт-
ника и постадоше величином душе слични
Александру, Милошу, Сцеволи.

VII.

ПИРОВАЊЕ,

У Тријесту, 7. децембра 1850., код г. Спиридона Гончевића.

Нек' у дане најсретније
наше данак овај ступи:
пир пирује србска кућа,
а јунак га Србин дава!
Веселје је ово збиљско,
ућ' искреност чиста сјеца,
како зраке у алмазу,
како искре у зрацагу;
ућ' весељем душа кипи,
како извор у пучину,
ка' шампања у кристалу.
Ту се србски мисли, збори,
ту се србском диком хори.
Није ово све земаљско,
има нешто небеснога,
те зракама преластнима
пировање запаљује:
та бечка је то данца,
која сјаје у преласти,
на србскоме хоризонту,
што нас видом пљенителним
тако силно очаравал!
Луиза је то млађахна,

наша китна домаћица,
у правилном које лицу
излигло је штедро небо
све мигине све грације,
Аврорина то је шћерка
и цвијетна сапутница.

Ова пјесма стада у најпотоње пјесме, које
је створио велики геније владике Петра II.

Владика је већ био тешко болестан и
у путовању тражио је лијека, али га, на
велику жалост Црне Горе и Српства, није
могао наћи. Сушица је подгризала његов
и тијелом и душом величанствени живот,
као кад црв почне подгризати величанствени
кедар ливански па га обори.

Почивај тијелом на поноситом Ловћену,
који се уздиже небо под облаке, и на ко-
јему се сија „крст славни непобјеђен игда“,
а душом у рају пред престоном Свемогу-
ћега, велики Србине.

Ти си много задужио цно српски на-
род, који ће те вјечно славити и благодаран
ти бити.

Слава ти.

Цетинје, 24. августа 1913.

САДРЖАЈ:

	СТРАНА
Предговор	3
I. Одазни иностраних путника о владци Петру II	13
II. „Слово“, које је говорио др. Јован Суботић на на- растоју, држаном владци у Бечу 11. новембра 1851. године	25
III. Пјесма владичина „Црногорац к Свемогућему Богу“ с кратким објашњењем	47
IV. Пјесма владичина „Заробљени Црногорац од Виле“, с објашњењем	53
V. Пјесма владичина „Сабљи бесмртнога војда Ка- рађорђија“, с објашњењем	67
VI. Пјесма владичина „Поздрав штигу Србобрана“, с објашњењем	71
VII. Пировање	75

